

N. V. Sergeeva

Activization of the cultural and creative process in Ukraine and all over world, the strategy of revival of folk culture traditions dictates the necessity of prompt decision of the complex of problems, which refer to creation, preservation, dissemination and assimilation of the spiritual heritage of the nation. This goal achievement will contribute to students' desire of positive and creative, moral and aesthetic life development, which will combine traditions and innovations.

Keywords: culture, traditions, UNESCO, religion, spirituality, moral and aesthetic education.

Сергєєва Наталя В'ячеславівна – викладач російської мови міжнародного факультету Східноукраїнського університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) nato4kalg@yandex.ru

Sergeeva Natalya Vyacheslavivna - Teacher of Russian language of the International Department of the Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University.

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

Reviewer – Member-correspondent of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor G.P. Shevchenko

УДК 37 8 .0 1 7. 9 2(47 7)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

А. С. Сищик

Розглядається проблема теоретико-методологічних підходів виховання толерантності у іноземних студентів вищих навчальних закладів. Проведено аналіз теоретико-методологічних підходів до виховання толерантності у студентів та виявлено загальні особливості виховання толерантності у іноземних студентів.

Ключові слова: толерантність, толерантна особистість, підходи до виховання толерантності.

У наш час проблема виховання толерантності у іноземних студентів залишається актуальною. Це пояснюється кількома причинами: значне

розшарування світової цивілізації за економічними, соціальними, морально-етичними та іншими ознаками і пов'язане з цим зростання нетерпимості, релігійного екстремізму, загострення міжнаціональних відносин, викликане локальними війнами, проблемами біженців, зміною моральної парадигми.

Аналіз філософських, психолого-педагогічних, соціологічних праць таких авторів, як А. Асмолов, К. Бердников, С. Бондирева, В. Лекторський, показує, що дослідження проблеми толерантності та її виховання значно розширилося останнім часом. Однак дана тема вивчена поки що фрагментарно і несистемно, що може бути пояснено узкопредметністю переважної більшості досліджень, що присвячені проблемі виховання толерантності у іноземних студентів.

Результати проведених численних досліджень свідчать про те, що толерантність, на жаль, не є цільовою установкою виховання підростаючого покоління. Незважаючи на те, що не заперечується її значущість, не всі педагоги вживають цілеспрямовані дії з виховання толерантності у іноземних студентів.

Мета статті – проаналізувати теоретико-методологічні підходи до виховання толерантності у студентів ВНЗ та виявити загальні особливості виховання толерантності у іноземних студентів.

У даний час в українському суспільстві практично відсутні об'єктивні умови для виховання толерантності у молоді. Пов'язано це у першу чергу з ослабленням ролі держави і падінням її авторитету в суспільстві і в світі, економічною кризою, зі зменшенням цінностей вітчизняної історії, культури, нації в цілому. До числа «негативних» чинників в даному випадку належать: криміналізація суспільства; скорочення можливостей для «чесної праці»; поширення бідності; поступове руйнування традиційних родинних зв'язків; універсалізація товарно-грошових відносин, внаслідок якої культ грошей охоплює все більш широкі прошарки суспільства. У нашому дослідженні дані фактори розглядаються як об'єктивні, оскільки пов'язані з оточуючою дійсністю людей: рівнем розвитку суспільства, сформованим типом відносин у суспільстві, оцінкою цього у свідомості людей, умовами життя особистості [1].

До суб'єктивних факторів ми відносимо індивідуальні особливості людини: її психофізіологічні властивості, генетичні особливості, задатки і здібності, професійні і особистісні характеристики, ступінь освіченості

і кваліфікації, практичний життєвий досвід, професійну майстерність, рівень засвоєння моральної культури і розвиненість свідомості [2].

Дослідження впливу цих факторів на процес розвитку толерантності показало, що усвідомлення та врахування їх сприяють підвищенню його ефективності. Уміле використання цих факторів залежить від знання умов, що впливають на становлення толерантної особистості, тобто складових частин або характеристики середовища, в якому розвивається іноземний студент. Система всіх факторів та умов життєдіяльності утворює середовище проживання людини, яке є важливою умовою виховання особистості іноземного студента, бо створює актуальний образ у сфері міжособистісних відносин, в основі яких лежить толерантність. Теоретична розробка проблеми виховання толерантності на сучасному етапі ведеться досить інтенсивно в педагогіці і у всіх суміжних науках: філософії, психології, культурології, соціології та ін.

Цікавим у науковому плані видається досвід Російської Федерації у зв'язку з тим, що вивчення проблеми толерантності там набуло ваги державного значення. Прикладом цього може бути цільова програма уряду РФ «Формування установок толерантної свідомості і профілактика екстремізму в російському суспільстві (2001 – 2005)» від 21 серпня 2001 р. №629 [10]. Одним із її завдань є розробка та впровадження системи навчальних програм та тренінгів для всіх ступенів і форм освіти. Однак констатація проблеми не означає, що знайдені шляхи і способи її вирішення. Отже, виховання толерантності вимагає педагогічного осмислення і великої цілеспрямованої роботи як у педагогічній науці, так і в інших наукових галузях. У педагогічній науці увага акцентується на окремих аспектах, що мають відношення до толерантності (агресія, конфліктність, стресовість і т.д.).

Вища школа є одним із найважливіших інститутів виховання толерантності у іноземних студентів, що розглядається як співпраця й дух партнерства під час організації діяльності вищих навчальних закладів; готовність прийняти думку іншого члена колективу; визнання різноманітності; формування культури діалогу; відмова від домінування й заподіяння шкоди; повага до людської гідності тощо. Будь-які прояви інтолерантності, що супроводжують навчально-виховні процеси ВНЗ, несуть загрозу стабільності їхнього функціонування, сприяють проявам педагогічних ризиків [11].

Виховання толерантності у іноземних студентів носить багатоплановий характер, оскільки в процесі її формування стає необхідним враховувати чинники поліетнічності, багатомовності, полікультурності й поліментальності людей, що призводить до необхідності застосування полікультурної освіти. Тому виникає необхідність визначити відповідні методологічні засади виховного педагогічного впливу.

Велика кількість педагогічних концепцій та теорій дають різноманітні підходи до виховання толерантності у людини. Ми підтримуємо позицію Є. Зеленова, який вважає, що до основних засад полікультурної освіти необхідно віднести гуманістичну спрямованість, креативну спрямованість, загальнопланетарну спрямованість та оптимістичну спрямованість, які відбивають тенденції суспільства до гуманізації відносин, тенденції прогресу, впевненість у можливості знайти вірні шляхи розвитку цивілізації та ефективно реалізувати їх [6].

Таким засадам, на нашу думку, відповідають декілька теорій та концепцій: культурологічний підхід, педагогіка толерантності, концепція "діалогу культур", теорія полікультурної освіти та педагогічна герменевтика. Вважаємо необхідним здійснити короткий аналіз зазначених концепцій з метою визначення можливостей виховання толерантності у іноземних студентів. Вивчаючи вітчизняних й закордонних дослідників (Т. Адорно, М. Х'юстон, Ю. Івкова та інші), О. Гуренко визначила декілька основних психолого-педагогічних підходів до виховання етнічної толерантності: особистісно-орієнтований, етнокомпетентний та інституційний [4].

На сьогодні представлено ряд робіт, які досліджують виховання толерантності в ранньому юнацькому та молодому віці (В. Кукушин, А. Коржуєв та ін.). Нас цікавить проблема виховання толерантності у іноземних студентів в умовах навчання у ВНЗ. Необхідність виховної роботи, спрямованої на виховання толерантності у іноземних студентів, обумовлена цілями і змістом освітньої діяльності ВНЗ в сучасних умовах. Значна кількість ВНЗ у своїй роботі зі студентами спираються на ідеї гуманізації, їхні зусилля спрямовуються на формування нової гуманітарної культури й гуманітарного середовища у ВНЗ. Формування гуманітарного середовища через навчальний процес і позанавчальну діяльність забезпечує якісну підготовку майбутнього спеціаліста. Учені-психологи та педагоги вищої школи серед найважливіших принципів виховання студентів, таких як демократизм, гуманізм, духовність,

виокремлюють і толерантність, що передбачає наявність плюралізму суджень, терпимість і повагу до іншої точки зору. Толерантність як особистісна якість може бути сформована в процесі навчання, виховання й самовиховання, у процесі взаємодії суб'єктів освітнього процесу, у ході оволодіння моральними принципами й прийомами комунікації та за наявності емоційно-вольової готовності до рівноправного діалогу.

Отже, важливим для виховання толерантності у іноземних студентів є відповідне гуманістичне, толерантне середовище. Толерантне середовище повинне ґрунтуватися на гуманістичних, моральних цінностях і створювати умови для розвитку інтерсуб'єктного процесу освіти на тлі актуальних перетворень особистості. А також вона має стати умовою гуманістичної освіти, розвивати і виховувати толерантну особистість з адекватною самооцінкою, що активно освоює навколишній світ, відкриту і вільну, з високо розвиненими механізмами самоідентифікації, яка має певні духовні та культурно-історичні цінності[3]. « Виховання у вузькому значенні цього слова як навмисна виховна діяльність, - школа, вихователь і наставники ехoffісіо - зовсім не єдині вихователі людини і що настільки ж сильними, а може бути, і набагато сильнішими вихователями його є вихователі неумисні: природа, сім'я, суспільство, народ, його релігія і його мова, природа та історія у величезному сенсі цих розгалужених понять» [9, 3с.] .

Вивчаючи особливості процесу виховання толерантності студентів, українські науковці В. Заслуженюк та В. Присакар визначають такі особливості, що, на наш погляд, є основоположними під час виховання толерантності студентів, а саме: а) виховання на традиціях національних культур; б) урахування національного, етнічного та релігійного складу студентського колективу; в) єдність патріотичного, національного виховання й культури міжнаціонального спілкування; г) урахування особливостей і специфіки кожної навчальної дисципліни для виховання й розвитку особистості в умовах полікультурності; д) єдність національної самосвідомості та дій особистості в міжнаціональному спілкуванні; е) опора на кращий досвід, досягнення ефективності та дієвості виховання культури міжнаціонального спілкування [5].

Як вказують більшість дослідників (Л. Карамушка, С. Максименко, В. Татенко, В. Третьяченко, Н. Хряцова, Ю. Швалб, Т. Яценко), провідними методами виховання толерантності у вищій школі є колективні та групові заходи за участю студентського

самоврядування й представників громадських організацій, інтерактивні форми виховної роботи (проекти (дослідження), театралізовані постановки, інтелектуально-пізнавальні ігри) і сучасні методи навчання. Інтерактивні форми і методи навчання сприяють розвитку здатності бачити в «іншому світі» повноцінну, гідну особистість; готовність людини жити й конструктивно діяти у різноманітному світі; шанобливо ставитися до існування іншої точки зору щодо предметів і явищ дійсності тощо [8].

У сучасному поліетнічному, багатомовному і полікультурному соціумі виховання толерантності набуває переважно характеру полікультурної освіти, цілі якої вдало визначає В. Садохін: 1) глибоке і всебічне оволодіння культурою свого народу як обов'язкова умова інтеграції в інші культури; 2) формування уявлень про різноманіття культур у світі і виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей; 3) створення умов для інтеграції в культури інших народів; 4) формування та розвиток умінь і навичок ефективної взаємодії з представниками інших культур; 5) виховання в душі миру, терпимості, гуманного міжнаціонального спілкування [7, с.316].

Саме полікультурна освіта, переконують вчені, яка ґрунтується на діалозі культур і є головним системоутворюючим фактором у сучасному полікультурному освітньому закладі, зумовлює толерантний процес взаємодії носіїв різних культур в освітньому просторі середовища [3].

Виховання толерантності досягається різними формами, методами, засобами, соціальними інститутами (громадянське суспільство, держава, освітянсько-виховні заклади, ЗМІ), діяльністю релігійних організацій, культурно-національних товариств, власною поведінкою, діяльністю кожної особистості. Зміна соціально-педагогічних умов та ідеологічних орієнтирів в Україні зумовлює подальші наукові розробки щодо поглиблення структурних компонентів толерантності учасників навчально-виховного процесу вищої школи; необхідність оптимізації управління процесом формування толерантності в системі вищої освіти, пошуку нових моделей оптимізації й ефективної діагностики цього процесу; розробки процесу виховання толерантності та управління ним у системі вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації [12].

Вважаємо, що всі розглянуті нами педагогічні теорії та концепції виховання толерантності у іноземних студентів поєднані загальною гуманістичною ідеєю, взаємодоповнюють та взаємно збагачують одна одну. Вони відповідають сучасним потребам глобалізації світової

спільноти й побудовані на використанні основного інструменту порозуміння – діалогу. Дослідження проблем діалогічного спілкування та можливостей формування відповідних навичок, його ведення в системі вищої освіти є подальшим напрямком наших досліджень.

Отже, організація навчально-виховної роботи в структурних підрозділах університетів потребує постійного вдосконалення, пошуку і приведення в дію нових форм впливу на студентів, відпрацювання нових методик. Разом із тим потрібно активізувати традиційні види діяльності, збереження досягнень минулого. Виховання повинно носити творчий характер, орієнтуючись на проблеми, пов'язані зі специфікою кожного ВНЗ. Надзвичайно важливе завдання адміністрації ВНЗ і органів самоврядування полягає у створенні належних умов для розвитку та задоволення культурних потреб студентів, для їхньої самореалізації. Випускники університету мають бути не просто досвідченими спеціалістами, а людьми творчими, духовно багатими із демократичним світобаченням.

Подальшої розробки потребують визначення критеріїв і показників сформованості толерантності у іноземних студентів, що є перспективним напрямком нашого дослідження і потребує подальшого вивчення та впровадження в систему вищої педагогічної освіти.

Таким чином, аналіз педагогічного досвіду організації педагогічного процесу з виховання толерантності у вітчизняних та зарубіжних вищих навчальних закладах дозволив виявити теоретико-методологічні підходи виховання у іноземних студентів толерантності, а саме:

1. Вихованню толерантності у іноземних студентів необхідно надавати пріоритетного значення у навчально-виховному процесі сучасних вищих навчальних закладів.

2. Для успішного виховання толерантності у іноземних студентів дуже важлива єдність навчального і виховного процесів та скоординована робота усіх учасників навчально-виховного процесу (професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань).

3. Створення атмосфери творчої співпраці, позитивного мотиваційного шля навчально-виховної діяльності та відповідного толерантного середовища, яке характеризується єдністю всіх суб'єктів виховного процесу й форм організації їхніх відносин, які, з одного боку,

є основними компонентами педагогічної етики, а з іншого – основою, зразком морального виховання молоді.

4. Залучення до процесу виховання толерантності у іноземних студентів психологів, працівників культури і мистецтва та ін.

5. У процесі виховання толерантності у іноземних студентів необхідно спиратися на позиції особистісно-орієнтованого виховання та гуманістичної моралі із застосуванням основних положень концепції «діалогу культур».

6. Виховання толерантності у іноземних студентів повинне буквально пронизувати всі сторони педагогічного процесу у навчальному закладі на всіх етапах цього процесу, бути безперервним, постійним і проводитися системно.

7. Здійснювати постійний моніторинг процесу виховання толерантності у іноземних студентів.

8. Виховання толерантності у іноземних студентів повинне здійснюватись у навчально-виховному процесі, носити переважно тренінговий характер з використанням інтерактивних методів навчання.

Література

1. Асмолов А.Г. О смыслах понятия «толерантность» / Асмолов А.Г., Солдатова Г.У., Шайгерова Л.А. // Век толерантности: [научнопублицистический вестник]. - М.: МГУ, 2001. – № 1-2.- С. 8-18.

2. Береговой Я. А. Толерантность. Педагогика толерантности // Педагогіка толерантності. – 2004. – № 1. – С. 135–139.

3. Болгарина В. Культура і полікультурна освіта / В. Болгарина, І. Лощенова // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 11-14.

4. Гуренко О. І. Виховання етнічної толерантності та культури міжнародного спілкування у студентської молоді. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua

5. Заслуженюк В. С., Присакар В. В. Соціально-педагогічні проблеми виховання в учнів культури міжнародного спілкування // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Редкол.: В. О.Зайчук (гол. ред.) та ін. – К: ІЗМН, 1997. – Вип.19. – С.65-77.

6. Зеленов Є. Педагогічні основи планетарного виховання студентської молоді / Є. Зеленов // Вища школа. –2008. – № 12. – С. 62-78.

7. Садохин А.П. Культурология. Теория культуры: учеб. пособие для вузов / А.П. Садохин, Т.Г. Грушевицкая. - [2-е изд., перераб. и доп.]. - М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2004. - 365с.

8. Соколов М. Ю. Проблема толерантності в інформаційному просторі : дис. ... канд. політ, наук : 23.00.03 / М. Ю. Соколов ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. —

К., 2007. — 200 с.

9. Ушинский К. Д. Педагогическая антропология: Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Ч. 1. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 2004. –239с.

10. Федеральная целевая программа «Формирование установок толерантного сознания и профилактика экстремизма в российском обществе (2001-2005)» от 25 авг. 2001 г. № 629: постановление правительства РФ. – www.zakonprost.ru .

11. Якса Н.В. Межкультурное взаимодействие субъектов образовательного процесса: Учебное пособие / Н. В. Якса. - Житомир: ЖГУ им. И. Франко, 2007. – 312с.

12. Ясько Б.А. Морально-духовные качества современной молодежи / Б.А. Ясько // М.: Педагогика, 2009. – 142 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ВОСПИТАНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ У ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

А. С. Сыщик

Рассматривается проблема теоретико-методологических подходов к воспитанию толерантности у иностранных студентов высших учебных заведений. Проведен анализ теоретико-методологических подходов к воспитанию толерантности у студентов и выявлены общие особенности воспитания толерантности у иностранных студентов.

Ключевые слова: толерантность, толерантная личность, подходы к воспитанию толерантности.

THEORETICAL AND METODOLOGICAL APPROACHES TO TOLERANCE EDUCATION AT FOREIGN STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

A. S. Syshchik

The article is devoted to investigation of the problem of theoretical and methodological approaches to tolerance education at foreign students of higher educational institutions. The author analyses the theoretical and methodological approaches to tolerance education at students and defines the general peculiarities of tolerance education at foreign students.

Keywords: tolerance, tolerant personality, approaches to tolerance education.

Сыщик А. С. – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) nsish_woman@mal.ru.

Syshchik A.S. – Aspirant of the Chair of Pedagogics of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhans'k, Ukraine) nsish_woman@mal.ru.

*Рецензент – доктор педагогічних наук, професор С.Ф.Рашидов
Reviewer – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor S.F. Rashydov*